

DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2018.35>

УДК 343.98

В. В. Кожевніков, заступник завідувача відділу криміналістичних видів досліджень Черкаського НДЕКЦ МВС України

E-mail: v_v_kog@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВИХ КОЛЕКЦІЙ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ТРАСОЛОГІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Проаналізовано питання використання інформаційно-довідкових колекцій при проведенні трасологічних експертиз. Розглянуто правові підстави ведення інформаційно-довідкових колекцій різних видів у підрозділах Експертної служби МВС України. Особливо з використанням ілюстрацій досліджено можливість колекцій при проведенні експертизи слідів взуття, слідів рукавичок і слідів знарядь зламу, а також особливості їх використання.

Ключові слова: трасологічна експертиза, об'єкт дослідження, колекція, ідентифікація, групова належність, ознака, експерт, механізм слідоутворення.

Об'єм дослідження під час проведення різного виду трасологічних експертиз залежить у більшості випадків від тих питань, які поставлені перед експертом. Їх умовно можливо розділити на дві групи: ті, що пов'язані із механізмом слідоутворення (неідентифікаційні), та ті, що пов'язані з установленням конкретно-індивідуальних ознак (ідентифікаційні). Саме ідентифікаційні дослідження, як зазначає Н. І. Клименко, є вищим рівнем дослідження з метою вирішення завдань, які є найбільш певними та категоричними. Вони встановлюють тотожність досліджуваного об'єкта й мають найбільше доказове значення в кримінальному та інших процесах¹.

Однак навіть за відсутності в слідах індивідуального комплексу ознак і висновку про непридатність сліду для ідентифікації, експерт установлює вид слідоутворюючого об'єкта за загальними ознаками, які відобразилися в слідах². Основою процедури встановлення групової належності є той чи інший метод порівняння ознак об'єкта з матеріальними відображеннями їх на іншому об'єкті-носії, при цьому процес дослідження закінчується встановленням не тотожності, а групової належності (групофікацією).

Як зазначає М. Г. Щербаківський, «однією з цілей використання натурних об'єктів із колекцій є встановлення якісних або кількісних властивостей речових доказів, віднесення їх до певних груп (родів) предметів. Це здійснюється шляхом порівняння речового доказу зі зразками з колекцій, у результаті чого визначаються збіги й розходження їх родових ознак. Оціню-

¹ Клименко Н. І. Судова експертологія : курс лекцій : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. 528 с.

² Голдованский Ю. П. Криминалистическая экспертиза следов орудий взлома. Москва : ВНИИ ООП при МООН РСФСР, 1966. 56 с.

вання цих збігів або розходжень дозволяє визначити, що досліджуваний речовий доказ належить (або не належить) до групи (роду, класу) відповідних предметів із колекції, що він виник унаслідок певного механізму слідоутворення та ін.»¹.

Згідно з Інструкцією МВС України «інформаційно-довідкові колекції призначені для використання об'єктів, уміщених до них, під час проведення експертних досліджень, створення науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок, оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи, підготовки орієнтовної інформації, узагальнення відомостей про причини й умови вчинення злочинів та інших правопорушень з метою запобігання їм». А також зазначено об'єкти, з яких формуються ті чи інші колекції².

Проблемам формування, ведення та використання інформаційно-довідкових колекцій присвячено роботи Р. С. Белкіна, О. О. Белякова, О. О. Белова, В. В. Бірюкова, О. Ф. Волинського, Г. Л. Грановського, І. М. Євсюгіна, О. В. Пахомова, О. В. Полещук, Е. О. Разумова, М. В. Салтевського, О. Р. Россинської, Р. А. Усманова та ін. Питання використання інформаційно-довідкових колекцій при проведенні окремих видів експертиз досліджувалось і раніше. Однак у цій роботі мається на меті показати можливість використання інформаційно-довідкових колекцій при проведенні саме трасологічних експертиз.

Дійсно, неможливо уявити проведення судово-балістичних експертиз без використання натурної колекції вогнепальної зброї, боєприпасів чи довідкових даних про сліди вогнепальної зброї на кулях і гільзах; проведення технічних експертиз документів, які засвідчують особу чи супроводжують транспортні засоби, без зразків справжніх документів подібних видів; проведення дослідження наркотичних засобів без їх еталонних зразків тощо.

При проведенні трасологічних експертиз, досліджуючи ті чи інші сліди, експерти щоденно стикаються із великими труднощами – адже в більшості випадків їм доводиться за невеликим відображенням слідоутворюючого об'єкта робити висновок про об'єкт у цілому. Такі проблеми зустрічаються під час дослідження слідів взуття, слідів рукавичок, слідів знарядь зламу тощо. Трапляються випадки, коли експерти не можуть визначити вид слідоутворюючих об'єктів і повідомляють лише про певну їх групу, якими можливо залишити ознаки в слідах. Це в більшості випадків зумовлено відсутністю як відповідних методичних матеріалів, так і різного роду інформаційно-довідкових колекцій (ІДК), які містять інформацію про слідоутворюючі об'єкти, їх зображення чи інші відомості³.

¹ *Щербаковський М. Г.* Процесуальна сутність об'єктів інформаційно-довідкових колекцій. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. пр. Харків : Право, 2012. Вип. 12. С. 113–119.

² Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС : наказ МВС України від 10 верес. 2009 р. № 390. *Офіц. вісн. України.* 2009. № 82.

³ *Аленичев П. Н.* Следы орудий взлома : учеб. пособие. Москва : УКУЗ МООН РСФСР, 1962. 67 с.

Використання ІДК під час проведення експертизи зазвичай здійснюється на стадії порівняльного дослідження, коли за результатами роздільного дослідження в слідах уже визначено певну групу ознак, притаманних тому чи іншому об'єкту. Маючи на «озброєнні» ряд об'єктів відповідної ІДК, експерту не складає труднощів провести порівняння, наприклад, з елементами малюнка підошви взуття чи шини транспортного засобу, структури матеріалу рукавички та встановити певну групову належність. Причому, якщо колекції містять не лише відомості про той чи інший об'єкт, а безпосередньо натурні екземпляри взуття, рукавичок чи інструменти для зламу перешкод, із ними можна проводити певні експертні експерименти, наприклад для з'ясування механізму слідоутворення динамічних слідів.

Із метою підготовки різного роду орієнтувань, розшукових таблиць, а в подальшому й для використання під час проведення трасологічних експертиз у Черкаському НДЕКЦ МВС України продовж багатьох років, у тому числі й до реформування Експертної служби МВС, створювалися різного роду ІДК.

Так, упродовж декількох років створювалася колекція зображень взуття, яка налічує більше 10 тис. об'єктів. Із збільшенням кількості об'єктів колекції, вона була систематизована за видами взуття (зимове, літнє, спортивне, класичне, чоловіче, жіноче тощо). Створена та успішно використовується ІДК рукавичок, яка містить натурні зразки рукавичок і їх експериментальні відбитки. Нещодавно створена колекція шарнірно-губцевого інструмента, для встановлення типу та виду інструмента, яким, наприклад, було зламано перешкоду чи здійснено перекус дроту або кабелю. Ці колекції досить успішно можна використовувати при проведенні трасологічних експертиз слідів взуття, слідів рукавичок і слідів зламу.

Розглянемо це більш детально.

Використання ІДК зображень підошов взуття під час проведення трасологічної експертизи слідів взуття. Об'єктами цієї експертизи зазвичай є сліди взуття, відкопійовані на відрізки темної дактилоплівки (сліди нашарування чи відшарування), відкопійовані на відрізки липкої стрічки (поверхневі забарвлені сліди), об'ємні сліди взуття, зафіксовані зазвичай у гіпсових зліпках. Останнім часом усе більше на дослідження надходять фотознімки слідів взуття, виявлених під час огляду місця події (рис. 1, 2).

На відміну від об'ємних слідів, де підошва взуття залишає повний слід, або ж із повним відображенням підметкової чи каблучної частини, у більшості випадків поверхневих слідів взуття (нашарування чи відшарування) частини підошви слідів взуття відображаються фрагментарно. Під час дослідження таких малоінформативних слідів установити вид і тип взуття, яким залишено слід, а інколи навіть вірно описати конфігурацію малюнка сліду, експерт зможе, використавши ІДК зображень частин підошви взуття. І чим більший об'єм такої колекції, тим кращий результат її використання, оскільки насправді взуття із подібними елементами малюнка підошви, їх видозмінами в конфігурації та розмірах дуже багато. У разі встановлення подібного виду взуття акцент слід робити саме на слідоутворюючому об'єкті – підошві, оскільки розмаїття верху взуття з однаковою конфігурацією малюнка підошви ще більше.

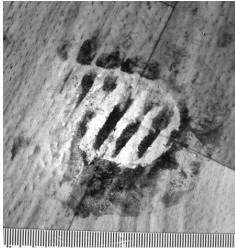

Рис. 1. Слід взуття, наданий на експертизу (ліворуч), та зображення підошви взуття, уміщене в ІДК (праворуч)

Рис. 2. Слід взуття, наданий на експертизу (ліворуч), та зображення підошви взуття, уміщене в ІДК (праворуч)

Складність використання колекції, яка містить лише зображення, полягає в тому, що неможливо використати зображення при дослідженні динамічних чи в деяких випадках статично-динамічних слідів, щоб провести експертний експеримент, наприклад для відтворення механізму слідоутворення. Наприклад, на стадії роздільного дослідження експерту для того, щоб встановити, яким типом чи видом залишено слід, недостатньо тієї інформації, яку він отримує, досліджуючи відображення рельєфної частини підошви взуття в сліді. Це може бути внаслідок незначного відображення малюнка в сліді або внаслідок численного накладення елементів один на одного. Однак, маючи колекцію зображень підошов взуття, експерт може із впевненістю давати висновок на поставлені питання. Крім цього, знайшовши подібне зображення взуття, експерт зможе краще описати малюнок підошви, відображений у сліді.

Використання ІДК рукавичок під час проведення трасологічної експертизи слідів рукавичок. Сліди рукавичок зазвичай виявляються на поверхнях, вкритих нашаруваннями бруду, пилу, потожирової речовини, обривками папілярних ліній тощо. Відповідно на експертизу надаються сліди рукавичок, відкопійовані в більшості випадків на відрізки липких стрічок, наклеєні на аркуш паперу (рис. 3–6).

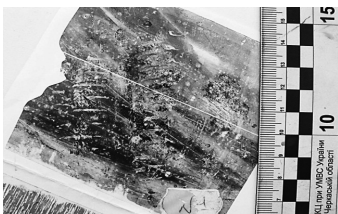
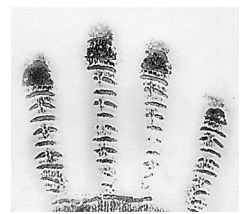

Рис. 3. Сліди рукавички, надані на експертизу

Рис. 4. Рукавички трикотажні з фігурними вкрапленнями, уміщені в ІДК (ліворуч), і їх відбитки (праворуч)

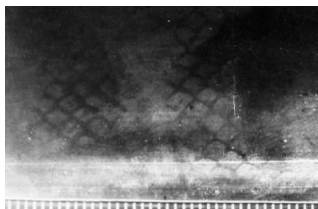

Рис. 5. Сліди рукавички, надані на експертизу

Рис. 6. Рукавички гумові побутові, уміщені в ІДК (ліворуч), і їх відбитки (праворуч)

На стадії роздільного дослідження експерту серед усього іншого складно виділити малюнок структури матеріалу для того, щоб визначитись, до якого типу чи виду рукавичок віднести даний слід.

Так, наявність у слідах рукавичок відображення петельної структури, поряд з якими розташовані паралельні ряди крапок округлої чи іншої форми може свідчити про те, що сліди залишено трикотажними рукавичками із захисним вкrapленням на внутрішній частині. Однак, урахувавши різноманітність можливих вкrapлень на трикотажній основі, а також різної структури матеріалу гуми, замітника шкіри, шкіри різних видів тощо, експерту для з'ясування питання, з якого матеріалу виготовлена рукавичка, якою залишено слід, на допомозі може стати ІДК рукавичок. Розглядаючи натурні зразки та їх відбитки, а за необхідності й провівши ряд випробувань, залишаючи статичні та динамічні сліди різними видами рукавичок, експерт може дійти висновку про вид рукавички, матеріал, механізм слідоутворення тощо.

Використання ІДК знарядь зламу під час проведення трасологічної експертизи слідів знаряддя зламу. Маючи уявлення про сліди знарядь зламу та ознаки, які залишаються внаслідок дії робочих частин тих чи інших інструментів, можна виділити дві основні групи слідів, які залишаються на місці події – сліди віджимання залишені робочими частинами монтувального (важливого) інструмента (ломи, «фомки», лапки тощо) і сліди перекусу та перерізу – сліди, утворені робочою частиною шарнірно-губцевого інструмента (бокори́зи, ножиці, щипці тощо) (рис. 7–14).

У останньому випадку більш ретельне вивчення кінців роз'єднання дозволяє провести ретельну диференціацію загальних ознак у слідах на цих ділянках і визначити ознаки роду, виду, підвиду тощо. Для цього необхідно дослідити як геометрію ділянки розділення (передній і задній кути заточки різців, трасологічний характер сліду тощо), так і геометрію робочих частин різців або інших частин знарядь зламу чи інструментів, подібних до тих, якими залишені сліди, тобто встановити сукупність усіх конструктивних елементів – кутів різання, величини та форми ріжучих кромки, форми передньої і задньої поверхонь, радіусів сполучених ріжучих кромки тощо¹.

¹ Третьяков И. П., Аршинов В. А., Киселев Н. Ф., Синопальников В. А. Лабораторные работы по курсу «Резание металлов»: для машиностроит. вузов и фак. Москва: Машиностроение, 1965. 147 с.

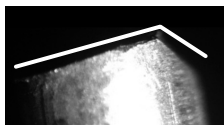

Рис. 7. Слід перерізу, наданий на експертизу

Рис. 8. Робоча частина кабелерізу, уміщеного в ІДК

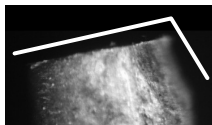

Рис. 9. Слід перерізу, наданий на експертизу

Рис. 10. Робоча частина тросорізу, уміщеного в ІДК

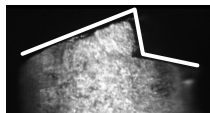

Рис. 11. Слід перекусу, наданий на експертизу

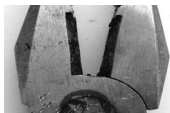

Рис. 12. Робоча частина внутрішніх частин плоскогубців, уміщених в ІДК

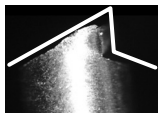

Рис. 13. Слід перекусу, наданий на експертизу

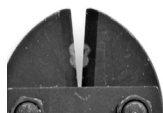

Рис. 14. Робоча частина болторізу, уміщеного в ІДК

Якщо експерту на стадії роздільного дослідження складно визначити тип і вид знаряддя зламу, він може використати колекцію інструментів та встановити, що сліди є слідами перерізу (рис. 7, 9) чи слідами перекусу (рис. 11, 13), оскільки інструменти з однотипними робочими частинами (рис. 18, 10 і рис. 12, 14) залишають подібні сліди.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що використання інформаційно-довідкових колекцій при проведенні трасологічних експертиз у процесуальній формі (під час виконання експертиз) є простим і доступним допоміжним механізмом для правильного й науково обґрунтованого вирішення поставлених перед експертом питань. Ефективність використання таких колекцій залежить від кількості об'єктів чи об'єму інформації, що в них міститься, їх систематизації та класифікації, а також уміння експерта застосувати об'єкти зазначених колекцій на тій чи іншій стадії експертного дослідження.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-СПРАВОЧНЫХ КОЛЛЕКЦИЙ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ ТРАСОЛОГИЧЕСКИХ ЭКСПЕРТИЗ

Кожевников В. В.

При проведении трасологических экспертиз объем исследования зависит в большинстве случаев от тех вопросов, которые поставлены эксперту. Вопросы бывают идентификационные (установление тождественности, групповой принадлежности) и неидентификационные (установление механизма слеодообразования). И хотя идентификационные исследования имеют большую весомость при установлении истины и определенное доказательственное значение в уголовном и других процессах, исследования неидентификационного характера также важны. Ведь благодаря им эксперт устанавливает вид слеодообразующего объекта по общим признакам, отобразившихся в следах.

Значительной помощью при проведении трасологических экспертиз неидентификационного характера является использование информационно-справочных коллекций.

Использование натуральных объектов из коллекций позволяет установить качественные или количественные свойства вещественных доказательств, отнести их к определенным группам (родам) предметов. Это осуществляется путем сравнения объекта исследования с образцами из коллекций, в результате чего определяются совпадения или расхождения их родовых признаков. Оценка этих совпадений или расхождений позволяет определить, что исследуемый объект принадлежит (или не принадлежит) к группе (роду, классу) соответствующих предметов из коллекции, или что он возник вследствие определенного механизма следообразования. Если же эксперту, например, необходимо выяснить механизм следообразования динамических следов, то имея натурные объекты коллекции, с ними можно провести ряд экспертных экспериментов, по результатам которых прийти к определенному выводу.

Итак, использование информационно-справочных коллекций при проведении трасологических экспертиз в процессуальной форме (во время выполнения экспертиз) является простым и доступным вспомогательным средством для правильного и научно обоснованного ответа на поставленные эксперту вопросы. Эффективность использования таких коллекций зависит от количества объектов или объема информации, которая в них содержится, их систематизации и классификации, а также умения эксперта применить объекты указанных коллекций на той или иной стадии экспертного исследования.

Ключевые слова: трасологическая экспертиза, объект исследования, коллекция, идентификация, групповая принадлежность, признак, эксперт, механизм следообразования.

USE OF INFORMATION AND REFERENCE COLLECTIONS FOR TRACE EVIDENCE EXAMINATIONS

Kozhevnikov V. V.

In most cases while performing trace evidence examinations the research volume depends questions asked an expert. Issues are identifying (sameness determination, group affiliation) and non-identifying (establishing a trace-forming mechanism). Although identifying researches are more important while truth establishing and have some probative value in criminal and other processes, the research of non-identifying nature is also important. However, thanks to them an expert establishes the kind of trace-forming object on general features reflected in traces. Use of information and reference collections is a significant help while performing examinations of a non-identifying nature.

Using natural objects from collections allows to establish qualitative or quantitative properties of real evidence, to attribute them to certain groups (kind) of objects. This is accomplished by comparing the research object with samples from collections, which results in coincidence or differences in their generic characteristics. Evaluation of these coincidences or differences allows determining that studied object belongs to (or does not belong) a group (kind, class) of the relevant objects in the collection or that it arose as a result of a certain trace-forming mechanism.

For example if for an expert it is necessary to find out the trace-forming mechanism of dynamic traces, having the collection natural objects; it is possible to perform a number of expert experiments and according to these results to reach a certain conclusion.

Thus, the use of information and reference collections while performing trace evidence examinations in procedural form (while performing examinations) is a simple and accessible support means for correct and scientifically substantiated answering to questions asked an expert. Effectiveness of using such collections depends on objects number or volume of information contained in, their systematization and classification, as well as expert ability to apply objects of these collections at one or another stage of expert research.

Keywords: trace evidence examination, object of research, collection, identification, group affiliation, feature, forensic scientist, trace formation mechanism.

DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2018.36>

УДК 343.983.25+683.33.072.67

Д. С. Міллер, старший судовий експерт
Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України

E-mail: ndekc_dnepr@ukr.net,

Д. О. Петров, старший судовий експерт
Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЦИЛІНДРОВИХ ЗАМКІВ, ВІДІМКНУТИХ САМОІМПРЕСІЙНИМИ ВІДМИЧКАМИ

Розглянуто метод самоімпресії, закладений у спосіб відмикання циліндрових замків. Наведено конструкцію самоімпресійної відмички. Систематизовано сліди, які вона залишає. Перелічено проблемні моменти в дослідженні циліндрових замків, що піддавалися дії самоімпресійної відмички.

Ключові слова: несанкціоноване відмикання, метод самоімпресії, самоімпресійна відмичка, циліндрові замки, сліди, мікрорельєф.

Криміналістичне дослідження замків займає важливе місце в попередженні, кваліфікації, розкритті та розслідуванні майнових злочинів, пов'язаних із проникненням у житло, так званих «квартирних крадіжок». Аналізом сучасної експертної практики, була встановлена тенденція до збільшення фактів несанкціонованого (кримінального) відмикання циліндрових штифтових замків із горизонтально орієнтованою шпариною для ключа¹ (рис. 1), що набули широкого розповсюдження в останні роки, чому, не в останню чергу, сприяє велика кількість виготовлених промисловим способом (переважно виробництва КНР) пристосувань для відмикання зазначених замків – відмичок, що діють за принципом самоімпресії, які можна вільно придбати через мережу Інтернет, а також значна кількість відеоматеріалів із їх застосування.

¹ У ДСТУ та іншій літературі відсутня термінологія, яка розмежовує циліндрові штифтові механізми до замків із вертикально та горизонтально орієнтованими шпаринами для ключа, у цій статті розглядається саме останній їх вид.